

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğretim Üyesi Mahmut Erdil
Afyon Kocatepe Ün. Sandıklı Uygulamalı
Bilimler Yüksek Okulu, Sosyal Hizmet Bölümü,
Afyonkarahisar/Türkiye.
e-posta: m.erdil0202@hotmail.com.
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Doç. Dr. Emine Akkaş Baysal
Afyon Kocatepe Ün. Sandıklı Uygulamalı
Bilimler Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi Bölümü,
Afyonkarahisar/ Türkiye.
e-posta: ebaysal@aku.edu.tr.

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 17. 07. 2025
Kabul tarihi-Date of acceptance: 07. 09. 2025
Yayın tarihi-Date of publication: 30. 09. 2025

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik
Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyduklarını beyan etmiştir.
The author(s) declared that they complied with ethical principles during the preparation of the study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir
No conflict of interest declared

Finansman-Grant Support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır
No funding or support was received

Lisans- License

Boşanma Sürecinde Aile Alt Sistemlerinin Dinamikleri Üzerine Araştırma

Özet

Aile, toplumsal yapıdan bağımsız olmayan, bireylerin gelişiminde merkezi rol oynayan dinamik bir sistemdir. Toplumsal krizler ve bireysel zorluklar, aile üyelerinin başa çıkma becerilerine bağlı olarak farklı etkiler yaratmaktadır. Roller ve sorumlulukların ihmal edilmesi, iletişim örüntülerinde bozulmalara yol açarak uyumsuzlukları artırmakta ve boşanma sürecine zemin hazırlamaktadır. Bu çalışma, boşanmış annelerin evlilik öncesi, evlilik süreci ve boşanma sonrası deneyimlerini temel alarak aile içi iletişimin boşanma sürecine etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel yöntemlerden olgubilim deseni ile yürütülmüş, örneklem amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Katılımcıları, Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan 36 boşanmış anne oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu aracılığıyla toplanmış; içerik analizi ve betimsel analizle çözümlenmiştir. Bulgular, özellikle eş alt sisteminden ebeveyn alt sistemine geçişte iletişim tıkanmalarının arttığını, duygusal ihmalin boşanma sürecinde belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Aileye yeni bir üyenin katılımı sistemin işleyişini değiştirmekte, kadınların ise çocuk sahibi olsalar dahi eşle bağlarını kopararak boşanma sürecine yöneldikleri belirlenmiştir. Sonuç olarak, boşanmanın yalnızca evlilik dönemine değil, evlilik öncesi beklentiler ve sosyal çevreye de bağlı çok boyutlu bir süreç olduğu görülmüştür.

Anahtar Kavramlar: Aile İçi İletişim, Boşanma, Ebeveynlik Roller, Duygusal İhmal, Psikolojik Şiddet.

Research on the Dynamics of Family Subsystems in the Divorce Process

Abstract

The family is a dynamic system that cannot be considered independent from the social structure and plays a central role in individual development. Social crises and personal difficulties affect families differently depending on the coping skills of family members. Neglect of roles and responsibilities often leads to disruptions in communication patterns, increasing incompatibilities and paving the way for divorce. This study aims to examine the impact of intra-family communication on the divorce process, based on the pre-marriage, marriage, and post-divorce experiences of divorced mothers. The research was conducted using a qualitative phenomenological design, and the sample was determined through purposive sampling. The study group consists of 36 divorced mothers living in different provinces of Turkey. Data were collected through a semi-structured interview form developed by the researchers and analyzed using both content and descriptive analysis methods. Findings indicate that communication breakdowns particularly intensify during the transition from the spousal subsystem to the parental subsystem, and that emotional neglect plays a decisive role in the divorce process. The addition of a new family member significantly alters the system's functioning, and women, even with children, tend to sever ties with their spouses and move toward divorce. In conclusion, divorce is revealed not only as a phenomenon of the marital period but also as a multidimensional process shaped by pre-marital expectations and social environment.

Keywords: Family Communication, Divorce, Parenting Roles, Emotional Neglect, Psychological Violence.

Yazar Katkı Oranları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (%50 - Yazar-2 (%50)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (%50 - Yazar-2 (%50)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (%50 - Yazar-2 (%50)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (%50 - Yazar-2 (%50)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (%50 - Yazar-2 (%50)

Atrf- Citation (APA)

M. Erdil-E. Akkaş Baysal. (2025). Boşanma sürecinde aile alt sistemlerinin dinamikleri üzerine araştırma. *İçtimaiyat*, Aile Özel Sayısı, ss 324-342. DOI: <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1744484>

1. Giriş

Aile, toplumsal yapıdan bağımsız düşünölemeyen, evrensel bir olgudur. Toplumların kültürel, ekonomik ve yapısal özelliklerine göre farklı biçimlerde örgötlense de, bireylerin gelişimi, toplumsal değlerlerin aktarımı ve sosyal denge açısından merkezi bir rol üstlenmektedir (Parsons & Bales, 1955). Aile danışmanlık kuramları, aileyi tanımlama ve aile içi işleyişi kavramsallaştırma biçimleriyle farklı bakış açıları sunmakta; ailenin bir sistem, iletişim örüntüleri bütünü, yapısal ilişkiler ağı, yaşantısal deneyimler toplamı ya da psikodinamik süreçler çerçevesinde ele alınabileceğini göstermektedir. Bowen'in (1978) sistem kuramında aile, alt sistemler arasındaki ilişkiler, rollerin dağılımı ve iletişim kalıplarının etkileşimiyle süreklilik kazanan bir yapı olarak değlendirilmektedir. Bu teorik yaklaşımlar, evlilik ve boşanma olgusunun yalnızca bireysel ya da psikolojik bir sürece indirgenemeyeceğini, aksine toplumsal, kültürel ve yapısal bağlamlar içinde anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Evlilik, iki bireyin yaşamlarını birleştirme süreci olarak toplumsal bütünleşmenin bir parçası hâline gelirken; boşanma, bu bütünlükten kopuşu temsil etmekte ve özellikle kadınlar açısından dezavantajlı sonuçlar doğurabilmektedir (Cherlin, 2004). Evliliğin kurulumu, makro (toplumsal normlar), mezo (aile-akraba ilişkileri) ve mikro (bireysel beklentiler) düzeylerde farklılaşarak aileyi toplumla bütünleştiren bir birim hâline getirirken; boşanma, bu bütünleşmeden sapma anlamına gelmekte ve sosyal kırılma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ailede yaşanan dezavantajlılık döngüsü (Erdil, 2024), evlilik öncesi deneyimlerden başlayarak evlilik süreci ve boşanma kararını etkileyen yapısal, duygusal ihmal ve istismar gibi dinamiklerle şekillenmektedir. Özellikle boşanmış annelerin deneyimleri, boşanma öncesinden sonrasına kadar aile içi iletişimin yapısal niteliklerini ve bu niteliklerin dezavantaj üretme biçimlerini anlamak açısından önemlidir. Aile sistemindeki değışimler, özellikle evlilikte rollerin yeniden tanımlanması ya da tanımlanamaması üzerinden aile içi iletişimin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Çocuğun aileye katılımıyla birlikte eş alt sisteminden ebeveyn alt sistemine geçiş, iletişim örüntülerinde zorunlu bir dönüşüm yaratmaktadır (Wallerstein & Blakeslee, 1989). Bu dönüşüm sağlıklı yönetilemediğinde, duygusal ihmal, iletişim kopukluğu ve çatışmadan kaçınma gibi örüntüler gelişebilmekte, bu durum da boşanma sürecini hızlandırabilmektedir (Amato, 2000; Carter & McGoldrick, 2005; Gottman & Silver, 1999).

Boşanma, evliliğin yalnızca hukuki değil; aynı zamanda duygusal ve toplumsal olarak da sonlandırılmasıdır. Evlilik nasıl ki yalnızca bir sözleşmeyle başlamayıp duygusal ve sosyal süreçleri içeriyorsa, boşanma da çok katmanlı ve zamana yayılan bir çözölme süreci olarak değlendirilmektedir. Bu bağlamda boşanma süreci, tek bir nedene indirgenemeyen çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Weberyen yaklaşım doğrultusunda toplumsal olguların çoklu nedenlerle açıklanması gerektiği kabulünden hareketle, her boşanma kendi bağlamında özgün bir çözölme süreci olarak ele alınmalıdır (Weber, 1922/1978). Bu çalışmada, boşanmayı deneyimlemiş kadınların aile sistemi içindeki sorunları, başa çıkma stratejileri ve sürece ilişkin anlamlandırmaları incelenmektedir. Amaçlı örnekleme yoluyla seçilen, ev hanımı ve çalışan statüsündeki toplam 36 kadın katılımcı ile gerçekleştirilen araştırma, boşanmaya giden sürecin içsel dinamiklerini görünür kılmayı hedeflemektedir.

2. Araştırmanın Metodu

Bu çalışmada, boşanmış kadınların iletişim örüntüleri eş, ebeveyn ve çocuk alt sistemleri çerçevesinde değlendirilmiştir. İletişim süreçlerindeki yapısal, ihmal ve istismar boyutlarını

analiz edebilmek amacıyla, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Olgubilim deseni, bireyin belli bir olguyu deneyimlemesi sonucu oluşturduğu anlamlara odaklanmaktadır (Creswell, 2021; Tekindal, 2021). Bu çalışmada, boşanmış kadınların aile içi iletişim örüntülerine ilişkin deneyimlerini anlamak amacıyla, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) yöntemi tercih edilmiştir. Olgubilim, bireylerin belirli bir olguyu nasıl deneyimlediği ve anlamlandırdığına odaklanır (Creswell, 2021). Araştırmada, boşanmanın altında yatan iletişimsel sorunlar eş, ebeveyn ve çocuk alt sistemleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda olgubilim deseni, kadınların deneyimleri üzerinden aile içi yapısal, duygusal ve ihmal temelli örüntülerin derinlemesine anlaşılmasına imkân sağlamıştır (Ceylan Çapar & Ceylan, 2022). Bu çalışmada da, boşanmış kadınların aile içindeki iletişim örüntülerini ve bu örüntülerin aile yapıları üzerindeki etkilerini, bireylerin deneyimlerini ve algılarını derinlemesine incelemek amaçlandığından bu araştırma deseni kullanılmıştır.

Bu çalışma, Salvador Minuchin sistem teorisi temeli görüşünü üzerinden ailenin eş, ebeveyn sistemleri dikkate alındı. Bunun yanında çalışmanın bir bağlam etrafında şekillenmesi gerekli olduğundan Virginia Satir'in iletişim kalıplarını sorgulayacak soruları sorarak aile de oluşan sistemlerin hangisinde kırılma olduğunun ve bu kırılmanın iletişimin nasıl bir nitelikte ortaya konması açısından değerlendirilmesine imkân oluşturdu. Bu iki aile kuramcısının teorilerinden hareketle boşanmayı evlilik öncesi, evlilik süreci ve sonrasını sorgulayacak şekilde çalışma tamamlandı. Boşanmış kadınların aile sistemleri içinde hangi iletişim örüntülerine sahip olduğu çıkarıldı.

2.1. Çalışmadaki Kuramsal Yaklaşım

Aile, bireylerin duygusal, davranışsal ve toplumsal gelişiminde temel bir rol oynayan birincil sistemdir. Aile terapileri, bu sistemin işleyişinde ortaya çıkan sorunları anlamak ve düzenlemek amacıyla geliştirilmiş bilimsel yaklaşımlardır. Salvador Minuchin ve Virginia Satir, aile terapisi alanına önemli katkılarda bulunmuş, kuramlarıyla hem kuramsal hem de uygulamalı açıdan aile dinamiklerinin anlaşılmasına ışık tutmuşlardır.

Salvador Minuchin tarafından geliştirilen Yapısal Aile Terapisi, aile içi ilişkileri yapı, alt sistemler ve sınırlar gibi temel kavramlar üzerinden analiz eder. Minuchin'e (1974) göre, aile bireyleri arasındaki etkileşimin düzeni, ailenin işlevselliğini belirleyen temel unsurdur. Terapötik süreçte amaç, ailenin mevcut yapısını tanımlamak ve gerekli düzenlemeleri yaparak sistemi daha fonksiyonel hale getirmektir. Bu yaklaşıma göre aile, birden fazla alt sistemden oluşan karmaşık bir yapıya sahiptir. Örneğin, ebeveyn alt sistemi, çocukların bakımı ve yönetimiyle ilgiliyken; eş alt sistemi, bireylerin eş olarak birlikte işlev görmesini sağlayan dinamikleri içerir. Her alt sistemin kendi içinde belirli roller ve sınırlar vardır. Bu sınırlar, bireylerin hem bireysel hem de sistemsel olarak sağlıklı şekilde işlev görebilmesini sağlar (Nichols, 2013). Nadir (2013), ailenin yapısının sağlıklı olmasının, alt sistemler arasındaki sınırların belirgin ve esnek olmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Çok katı sınırlar bireyler arasında mesafe yaratabilirken, aşırı iç içe geçmiş yapılar bireylerin bağımsızlığını engelleyebilir.

Minuchin (1974), işlevsel olmayan aile yapılarını beş temel başlık altında sınıflandırmıştır: (1) iç içe geçmiş aileler, (2) kopuk aileler, (3) eviyle bağ kuramamış baba figürü olan aileler, (4) olgunlaşmamış ebeveynli aileler ve (5) ilgisiz ebeveynli aileler (Üstündağ, 2015).

Virginia Satir ise bireyin iletişim sorunlarının kökenini çocuklukta deneyimlediği aile ilişkilerinde aramıştır. Satir'e göre, bireylerin öğretilen iletişim tarzları yetişkinlik döneminde de etkisini

sürdürmekte ve terapötik müdahale bu bozuklukları anlamlandırmak üzerine inşa edilmektedir (Murdock, 2014). Satir, stres durumlarında aile bireylerinin başa çıkma tarzlarını dört kategoride tanımlar:

1. Yalvarıcı (Placater): Karşı tarafı memnun etmeye çalışan, sükûneti korumaya odaklı bireyler.
2. Suçlayıcı (Blamer): Eleştiren, öfke ve yargı içeren tutumlar sergileyen bireyler.
3. Aşırı Mantıklı (Superreasonable): Mantık merkezli, duygudan yoksun, mesafeli iletişim kuran bireyler.
4. Dağıtıcı (İlgisiz) (Irrelevant): Odaklanmayan, dağınık, konu dışı mesajlar veren bireyler (Tekneci & Bragg, 2014).

Satir (2016), bu başa çıkma tutumlarını "hayatta kalma duruşları" olarak tanımlar ve bireylerin bu tutumların farkına vararak değişim ve iyileşme sürecine girebileceğini belirtir. Ona göre etkili iletişim, çelişmesiz, açık ve doğrudan mesajlar aracılığıyla kurulur. Satir'in modeli, bireyin kendisini, diğer bireyleri ve sosyal bağlamı (toplumsal cinsiyet, etnisite, ekonomik koşullar vb.) dikkate alarak etkileşim kurmasını önermektedir. Ancak Innes (2002), Satir'in sosyal ve politik bağlamı yetersiz irdedeği eleştirisini getirmiştir.

Murray Bowen ise aileyi duygusal birim olarak ele alır ve "aile sistem kuramı"nı geliştirmiştir. Bowen'e (1978) göre aile, kuşaklar arası aktarım mekanizmaları, bireyler arası farklılaşma düzeyleri ve duygusal bağlarla şekillenen çok katmanlı bir yapıdır. Kuramın temel kavramlarından biri benliğin farklılaşmasıdır. Bu kavram, bireyin hem kendi düşünce ve duygularını ayrıştırabilme hem de aile sistemiyle sağlıklı bağlarını sürdürebilme kapasitesini ifade eder. Düşük farklılaşma düzeyi, yoğun kaygı, çatışma ve bağımlılık ilişkileriyle kendini gösterirken; yüksek farklılaşma, bireysel özerklik ile ilişkisel bağlılığı dengede tutar (Titelman, 2014).

Minuchin ve Satir'in aile terapisi yaklaşımları, aile dinamiklerinin anlaşılması ve iyileştirilmesi noktasında tamamlayıcı bir perspektif sunar. Minuchin, aileyi sistemsal bir yapı olarak ele alırken; Satir, bireyin iç dünyası ve iletişim tarzlarına odaklanmaktadır. Bowen ise kuşaklar arası aktarım, aile projeksiyon süreci ve üçgenleme kavramlarıyla aile içi dinamikleri açıklamaktadır. Özellikle üçgenleşme, iki birey arasındaki gerilimin üçüncü bir birey üzerinden dolaylı olarak yönetilmesi anlamına gelir ve aile çatışmalarının temel örüntülerinden biri olarak görülür. Bu üç yaklaşım da, aile terapisinde hem yapısal hem de duygusal boyutları anlamlandırmak için değerli katkılar sağlamaktadır.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, nitel araştırmalarda sıkça tercih edilen ve araştırmanın amacına en uygun bilgi kaynaklarının bilinçli biçimde seçilmesini sağlayan bir örnekleme yöntemidir (Patton, 2014). Bu yöntemde temel amaç, temsil edilebilirlikten ziyade, derinlemesine ve anlamlı veri sağlayabilecek katılımcıların seçilmesidir (Merriam & Tisdell, 2015). Araştırmanın odaklandığı konu, boşanmış ve bekar bir anne olarak yaşamını sürdüren kadınların deneyimlerini anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda, araştırmanın temel sorularına anlamlı ve zengin veri sağlayabilecek bireyler, belirli ölçütler çerçevesinde değil, araştırma amacına uygunlukları temel alınarak seçilmiştir. Amaçlı örnekleme bu tür bağlamlarda, sosyal olguların belirli yönlerini daha

derinlemesine keşfetmeye olanak tanır (Creswell, 2013). Bu doğrultuda, çalışmanın katılımcılarını, eşinden ayrılmış, bekar bir anne olarak hayatına devam eden, ev hanımı ve çalışan statüsündeki toplam 36 birey oluşturmaktadır. Katılımcıların seçimi sırasında, boşanma deneyiminin ve sonrasındaki aile içi rollerin, hem bireysel hem de mesleki yaşantıya etkilerini ortaya koyabilecek bir gruba ulaşılması hedeflenmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırmanın odaklandığı bu özgün sosyal yapıyı derinlemesine incelemek ve bağlamsal anlam üretimini mümkün kılmak açısından tercih edilmiştir (Palinkas et al., 2015). Katılımcılara ilişkin demografik bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir. Seçilen grubun özellikleri, çalışmanın genel amacıyla örtüşmekte ve nitel veri toplama sürecinde bilgi zenginliği sağlamaktadır.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bilgiler

Katılımcı Kodu	Katılımcı Yaşı	Çocukluğunun Geçtiği Şehir	Şu anda Yaşadığı Şehir	Evlilikte Geçen Sure (Yıl)	Çocuk Sayısı	Eşle Nasıl Tanışıldı
K1	42	Afyon	İzmir	14	1	Tanışarak
K2	32	Samsun	Samsun	5	1	Tanışarak
K3	36	Samsun	Samsun	8	2	Tanışarak
K4	40	Giresun	Samsun	12	2	Tanışarak
K5	39	Şanlıurfa	Şanlıurfa	13	2	Tanışarak
K6	46	Yozgat	Ankara	21	3	Görücü usulü
K7	40	Şanlıurfa	Şanlıurfa	10	1	Görücü usulü
K8	43	Şanlıurfa	Şanlıurfa	16	2	Tanışarak
K9	30	Ankara	Ankara	6	1	Tanışarak
K10	54	Mersin	Afyon	30	2	Tanışarak
K11	38	Ankara	Ankara	20	2	Tanışarak
K12	42	Ankara	Ankara	17	3	Tanışarak
K13	33	Manisa	Manisa	3	1	Tanışarak
K14	43	Mardin	Mardin	5	1	Tanışarak
K15	45	İstanbul	İstanbul	13	2	Tanışarak
K16	40	Mardin	Mardin	6.5	1	Tanışarak
K17	30	Adıyaman	Adıyaman	5	1	Görücü usulü
K18	43	Adıyaman	Antalya	12	1	Tanışarak
K19	35	Konya	İzmir	11	2	Tanışarak
K20	40	Alanya	Alanya	13	2	Görücü usulü
K21	40	Manisa	Manisa	5	1	Tanışarak
K22	45	Siirt	İstanbul	18	3	Görücü usulü
K23	41	Bolu	Ankara	15	2	Görücü usulü
K24	41	Balıkesir	Balıkesir	10	2	Tanışarak
K25	50	İstanbul	İstanbul	32	4	Tanışarak
K26	41	Erzurum	Erzurum	1	1	Tanışarak
K27	48	Erzurum	Kayseri	20	1	Görücü usulü
K28	45	Elazığ	Elazığ	4	1	Görücü usulü
K29	36	Uşak	Uşak	9	2	Görücü usulü
K30	38	İstanbul	Berlin	8	1	Tanışarak
K31	42	İzmir	İzmir	20	2	Görücü usulü
K32	38	İzmir	Berlin	3	1	Tanışarak
K33	48	Kırıkkale	Almanya	11	2	Görücü usulü
K34	36	İzmir	Çiğli	9	1	Görücü usulü
K35	53	Manisa	Denizli	24	2	Görücü usulü
K36	42	Afyon	İzmir	14	1	Tanışarak

Tablo 1’de de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların yaş aralıkları 30-54 arasında değişmektedir. Yine katılımcılardan 21 tanesinin çocukluğunun geçtiği şehirde yaşamaya devam ettiği, 15 tanesinin ise çocukluğunun geçtiği şehirden daha farklı bir şehirde yaşamaya devam ettiği görülmektedir. Yaşanan şehrin farklı veya benzer olması ciddi bir anlam ifade etmediği dolayısıyla boşanmaya bir etkisinin çok olmayacağı söylenebilir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun evlilikte geçen süresinin 10 yılın üzerinde olması dikkati çekmektedir. Boşanmış annelerin en az 1 ve en fazla 4 çocuğa sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı

çeşitli ortamlarda tanışarak ve belli bir flört dönemi geçirerek evlenmişken bir kısmı da görücü usulü evlenmişlerdir. Görücü ve tanışarak evlilikler arasında ciddi bir ayırım olmadığından boşanmada etkisinin anlamlılık oranı düşük çıktığını görebiliriz.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik bilgilerinin yer aldığı kişisel bilgiler bölümü yer almaktadır. Bu bölümde yer alan değişkenler, ilgili literatürden, boşanmış kadınların iletişim örüntüleriyle ilişkilendirilen değişkenler arasından seçilmiştir. Görüşme formunun ikinci bölümünde ise, ailenin boşanmasına etki eden aile iletişim örüntülerini ele alarak onları eş alt sistemi, ebeveyn alt sistemi ve çocuk alt sistemleri çerçevesinde değerlendirerek iletişimin hangi boyutlarda (yapısal, ihmal ve istismar) kaynaklandığını ortaya koymayı amaçlayan ilgili literatür taraması sonrasında ortaya çıkarılan görüşme soruları yer almaktadır. Soruların ortaya çıkarılmasında öncelikle temalar ve alt temalar belirlenmiş, sonrasında bu alt temalarla ilişkili anahtar kelimeler belirlenerek görüşme soruları oluşturulmuştur. Görüşme sorularına ilişkin detaylar Tablo 2’de yer almaktadır:

Tablo 2: Görüşme Soruları

Tema	Alt Tema	Anahtar Kelime	Görüşme Soruları
Evlilik Öncesi ve Başlangıç Dönemi	Tanışma	Evlilik kararı	1-Eşinizle nasıl tanıştınız ve evlenme kararını nasıl aldınız?
	Flört Dönemi	Beklentiler	2-Evlilik öncesi ve sonrası beklentileriniz nelerdi?
Evlilik Dönemi	Hazırlık ve Başlangıç Dönemi	İletişim	3-Evlilik öncesi ve evliliğin ilk yıllarında aile içi iletişim nasıldı?
	Eş Alt Sistemi	*İletişim	4-Eşinizle günlük iletişiminizi nasıl tanımlarsınız?
		*Karar Alma	5-Ortak karar alma süreçleriniz nasıl işliyordu?
		*Problem Çözme	6-Çatışma yaşadığınızda nasıl çözüm yolları arıyordunuz?
		*Duygusal Paylaşım	7-Duygusal paylaşımlarınız ne düzeydeydi?
	Ebeveynlik Dönemi	*İletişim	8-Çocuğunuzun doğumu sonrası eşinizle ilişkileriniz nasıl değişti?
		*İş bölümü	9-Çocuk bakımı ve eğitimi konusunda nasıl bir iş bölümü vardı?
		*Ebeveynlik Rolü	10-Ebeveynlik rollerinizi nasıl paylaşıyordunuz?
	İhmal Boyutu	*İhmal	11-Evliliğinizde kendinizi ihmal edilmiş hissettiğiniz alanlar nelerdi?
			12-Eşinizin hangi davranışlarını ihmal olarak değerlendiriyorsunuz?
Yapısal Sorunlar			13-İhmal edildiğinizi düşündüğünüzde bunu nasıl dile getiriyordunuz?
			14-İhmal edildiğinizi düşündüğünüzde kimlerden destek alıyordunuz?
		*İletişim	15-Geniş aile ilişkileri evliliğinizi nasıl etkiledi?
		*Ekonomik sorunlar	16-Ekonomik sorunlar aile içi iletişiminizi nasıl etkiledi?
		*Duygusal Sorunlar	17-İş hayatı-ev hayatı dengesi nasıl kuruluyordu?
			18-Eski eşinizle sorun yaşadığınız zaman çocuğunuza yaklaşımınız nasıldı?
			19-Evliliğinizde yaşadığınız duygusal/fiziksel/ekonomik zorluklar nelerdi?
İstismar Boyutu		*İletişim	
		*İstismar	

Boşanma ve Sonrası Dönem	Boşanma Süreci	*Karar alma	20-Bu zorluklar karşısında nasıl tepkiler verdiniz?
		*Çevresel unsurlar	21-Hangi davranışlar sizi boşanma kararına götürdü?
	Boşanma Sonrası	*Değişim	22-Boşanma kararını nasıl aldınız?
		*Çevresel unsurlar	23-Bu süreçte çevrenizden nasıl tepkiler aldınız?
			24-Boşanma sürecinde yakın çevrenizden ne gibi destekler aldınız?
			25-Boşanma sonrası hayatınızda neler değişti?
			26-Bu deneyimden neler öğrendiniz?

Tablo 2’de de görüldüğü üzere araştırmada kullanılan görüşme formunda yer alan sorular “Evlilik Öncesi ve Başlangıç Dönemi, Evlilik Dönemi, Boşanma ve Sonrası Dönem” olmak üzere üç tema etrafında toplanmıştır. Bu temalara ilişkin 10 alt tema oluşmuştur. Bu alt temalara ilişkin kodlar ise öncelikle araştırma öncesinde ilgili alan taraması ile oluşturulmuştur. Ancak görüşmeler sonrasında katılımcıların görüşlerinden hareketle de “Problem Çözme, Duygusal Paylaşım ve Çevresel unsurlar” kodları ilgili alt temalarla ilişkilendirilmiştir.

Görüşme formu hazırlandıktan sonra, dil ve anlatım yönünden taşıdığı anlam bütünlüğü ve ifadesel tutarlılık açısından değerlendirilmiş; bu doğrultuda, Afyonkarahisar il merkezinde Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir ortaöğretim kurumunda görev yapan uzman bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenin görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu kontrol sonrasında tek bir soru içerisinde ifade edilen 9. ve 10. Sorular iki ayrı soru olarak ele alınmıştır. Yine bazı sorularda yer alan imla ve noktalama hataları düzeltilmiştir. Yapılan düzeltmeler sonrasında görüşme formu Afyon Kocatepe Üniversitesi Sandıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu’nda Sosyal Hizmet Bölümünde görev yapan ve daha önce sosyal araştırmacı olarak sahada çalışan iki uzman tarafından kontrol edilerek pilot uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Alan uzmanlar görüşme formunda herhangi bir değişiklik yapmamış pilot uygulama için hazır olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Pilot uygulama asıl katılımcı gruptan ayrı olacak şekilde planlanmıştır. Afyonkarahisar il merkezinde boşanmış 3 kadın ile gerçekleştirilen pilot uygulama katılımcılar ile önceden planlanan yer ve saatte yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama esnasında her iki araştırmacı da görüşme ortamında yer almıştır. Katılımcıların her biri ile ayrı ayrı saatlerde görüşmeler yapılmıştır. Her bir görüşme ortalama 60dk-95dk arasında sürmüştür. Görüşmeler araştırmacıların anekdot kayıtları ile yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Verilerin analizi esnasında her iki araştırmacının da kayıtları karşılaştırılarak ele alınmıştır. Pilot uygulama sonrasında görüşme formunun uygunluğu, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliği araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve asıl uygulama için gerekli planlamalara başlanmıştır.

Pilot uygulama sonrasında hazır hale getirilen görüşme formu için Afyon Kocatepe üniversitesi sosyal ve beşeri bilimleri bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulundan alınan 2024/389 etik kurul kararı ile etik kurul izni alınmıştır. Daha sonra araştırmaya katılmak isteyen gönüllü katılımcılar ile görüşmelerin yapılacağı yer ve zaman planlaması gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamında her iki araştırmacıda görüşme ortamında yer almışlardır. Yine kayıtlar yazılı olarak tutulmuştur. Görüşmelerin her biri 60-110dk aralığında durmuştur. Veriler uygulama öncesinde belirlenen tema, alt tema, kod sırası ile sorularak kayıt altına alınmış böylece veri kaybının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler bilgisayar ortamında transkript edildikten sonra içerik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amacıyla, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metin içerisinde yer alan bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir tekniktir. Bu teknikte, verilerden oluşan metindeki belli sözcüklerin veya kavramların varlığı belirlenmeye çalışılır. Bu kelime ve kavramların varlığı, anlamları ve ilişkileri belirlenir, analiz edilir ve çıkarımlarda bulunulur (Büyüköztürk, vd., 2010; Yıldırım & Şimşek, 2016). İçerik analizinde temelde yapılan işlem birbirine benzeyen verileri, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve anlaşılır biçimde düzenlemektir. Bu işlem; verilerin kodlanması, temaların oluşturulması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarından oluşur (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu bağlamda bu araştırmada öncelikle katılımcılardan elde edilen veriler K1, K2, K3.... şeklinde numaralandırılmıştır. Bu aşamada veriler detaylı bir şekilde iki araştırmacı tarafından incelenerek yeni ortaya çıkan kodlar belirlenmiştir. Veriler tekrar incelenerek belirlenen kodların ilgili temalar kapsamında frekansları belirlenmiştir. İki araştırmacı tarafından ayrı ayrı oluşturulan kodlar karşılaştırılarak tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun için “Görüş Birliği/ Görüş Birliği+ Görüş Ayrılığı” formülü ile uyum güvenirliliği hesaplanmış (Miles & Huberman, 1994) ve 0.88 değeri bulunmuştur. Sonrasında oluşturulan tablolar açıklanarak oluşturulan bulgular, katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilerek sunulmuştur.

3. Bulgular

Bu araştırmanın bulguları, boşanma sürecinin evlilik öncesi, evlilik süreci ve evliliğin sona ermesi olmak üzere üç temel dönemde aile içi iletişim dinamiklerinin belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Nitekim iletişim kalitesi, ilişkilerin sürdürülebilirliği ve aile bütünlüğü açısından belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Karney & Bradbury, 1995; Gottman, 1994). Araştırmanın bulguları, boşanma olgusunun sırasıyla süreç içerisinde evlilik öncesi, evlilik süresince ve evliliğin sonlanmasında sonraki aile içi iletişimin niteliğinin belirleyici olduğunu vurgusunu ortaya koymaktadır.

3.1. Evlilik Öncesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde birinci tema olan “Evlilik Öncesi ve Başlangıç Dönemine” ilişkin alt temalar, kodlar ve frekanslar yer alacaktır.

Tablo 3: Evlilik Öncesi ve Başlangıç Dönemine İlişkin Görüşler

Tema	Alt Tema	Kod	Frkans (F)
Evlilik Öncesi ve Başlangıç Dönemi	Tanışma	Arkadaş ortamı	7
		Karşılaşma-Tanışma	12
		Aracı-Görücü	14
		Akraba	1
		İnternet	2
	Flört Dönemi	Maddi Beklentiler	1
		Manevi Beklenti (İyi aile ortamı vs.)	14
		İletişim Beklentisi	5
		Duygusal Beklenti	11
		Beklentinin Yokluğu	5
		Çok İyi İletişim	8
		İyi İletişim	10
	Hazırlık ve Başlangıç Dönemi	Orta İletişim	4
		Zayıf İletişim	10
		Çok Zayıf İletişim	4

Tablo 3'te görüldüğü üzere "Evlilik Öncesi ve Başlangıç Dönemi" temasına ilişkin üç alt tema vardır. Bunlardan birincisi "tanışma" alt temasıdır. Bu alt temaya ilişkin yapılan görüşmeler sonrasında beş kod oluşmuştur. Bunlar; arkadaş ortamı (f=7), karşılaşma-tanışma (f=12), aracı-görücü (f=14), akraba (f=1) ve internet (f=2) olarak sıralanmıştır. İkinci alt tema olan "flört dönemi" alt temasına ilişkin ise yine beş kod oluşmuştur. Bunlar; maddi beklentiler (f=1), manevi beklentiler (f=14), iletişim beklentisi (f=5), duygusal beklenti (f=11), beklentinin yokluğu (f=5) olarak ifade edilebilir. Üçüncü alt tema olan "hazırlık ve başlangıç dönemi" ile ilgili olarak ise yine beş kod ortaya çıkmıştır. Bunlar; çok iyi iletişim (f=8), iyi iletişim (f=10), orta iletişim (f=4), zayıf iletişim (f=10), çok zayıf iletişim (f=4)'dir. Bu kodlara ait katılımcı görüşlerinden örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır.

Flört dönemi, çiftlerin evlilik öncesi beklentilerini şekillendirdikleri ve ilişkinin geleceğine dair sinyaller verdikleri kritik bir dönemdir. Bu dönemde öne çıkan manevi beklenti (f=14), katılımcıların çoğunlukla güven, anlayış ve ahlaki uyum aradığını göstermektedir. İyi iletişim (f=10) ve zayıf iletişim (f=10) düzeylerinin aynı sıklıkta görülmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu durum, çiftlerin önemli bir kısmının evliliklerinin henüz başında dahi iletişim problemleri yaşadığını ve ilişkilerinde ciddi risk faktörlerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Tanışma aşamasında en sık görülen tanışma yönteminin aracı-görücü (f=14) olması, incelenen toplumda hala geleneksel tanışma yöntemlerinin yaygınlığını göstermektedir. Bu durum, toplumun sosyo-kültürel değerleri ile uyumlu bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Flört döneminde en sık ifade edilen beklenti türü manevi beklentiler (f=14) olarak ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, ilişkilerde maddi unsurlardan çok manevi unsurların önemsendiğini vurgulamaktadır. Geleneksel toplum değerlerinin insan etkileşimlerinde etkili olduğunu gösterir. Benzer şekilde Markman, Stanley ve Blumberg (2010), iletişim becerilerinin çiftlerin uzun vadeli ilişki doyumunda belirleyici bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

"Arkadaş ortamında tanıştık severek evlendik." (K2)

"Görücü usulü, kısa bir tanışma.." (K13)

"Uyumlu bir çift olabilmek,iki tarafında anlayışlı olması ve sadakat" (K3)

"tecrübe eksikliğinden dolayı ne bekleyeceğimi bilmiyordum." (K11)

"Orta – İletişimimizde zaman zaman kopukluklar ve anlaşmazlıklar yaşanıyor, ancak büyük problemler yoktu." (K6)

"Çok zayıf – Eşimle aramızda neredeyse hiç sağlıklı iletişim yoktu; sorunları konuşamıyor ve birbirimize uzak hissediyorduk." (K26)

"Zayıf – İletişimimizde sık sık sorunlar yaşanıyor, birbirimizi anlamakta zorlanıyorduk"(K36)

Katılımcıların ifadeleri, aile dinamiklerini Bowen'in sistem kuramı, Minuchin'in yapısal aile terapisi ve Satir'in iletişim odaklı yaklaşımıyla birlikte değerlendirildiğinde çok boyutlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Evlilik öncesi tanışma biçimleri (K2, K13), Bowen'in vurguladığı bireylerin farklılaşma düzeyleri ve aileden bağımsız karar verebilme kapasiteleriyle ilişkilidir; arkadaş ortamında tanışma özerklik göstergesi iken görücü usulü evlilik, aile ve çevrenin belirleyiciliğini öne çıkarmaktadır. Minuchin'in perspektifinden bakıldığında, bu süreç eş alt sisteminin nasıl kurulduğunu ve sınırların işlevselliğini yansıtırken, K3'ün anlayış ve sadakat vurgusu alt sistemler arası esnek ve sağlıklı sınırların önemini göstermektedir. Satir'in iletişim odaklı yaklaşımı ise özellikle K11, K6, K26 ve K36'daki iletişim deneyimlerini açıklamaktadır; tecrübe eksikliği (K11) çocuklukta öğrenilen iletişim kalıplarının etkisini, orta düzey (K6) kısmen işlevsel

iletişimi, zayıf (K36) ve çok zayıf (K26) iletişim ise Satir'in "hayatta kalma duruşları"nın (suçlayıcı, ilgisiz, aşırı mantıklı) evlilikte nasıl sürdüğünü ortaya koymaktadır. Genel olarak üç kuram birlikte değerlendirildiğinde, evlilik sürecinde yaşanan sorunların yalnızca bireysel değil; yapısal, sistemsel ve iletişimsel boyutlarıyla birbirini tamamladığı görülmektedir. Ailede iletişim kopukluğu, işlevsel olmayan sınırlar ve düşük farklılaşmanın birleştiği noktada boşanma sürecinin kaçınılmaz bir sonuç hale gelebildiğini göstermektedir. Evlilik öncesi dönemde yaşanan yoğun duygusal heyecan, çiftlerde iletişimin her durumda sürdürülebileceği yanılgısını doğurabilmektedir. Bu nedenle evlilikte yalnızca manevi doyum değil, iletişim süreçlerine verilen önem de belirleyici bir unsur hâline gelmektedir.

3.2. Evlilik Dönemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde ikinci tema olan "Evlilik Dönemine" ilişkin alt temalar, kodlar ve frekanslar yer alacaktır.

Tablo 4: Evlilik Dönemine İlişkin Görüşler

Tema	Alt Tema	Kodlar	Frekans (F)
Evlilik Dönemi	Eş Alt Sistemi-İletişim	Çok İyi İletişim	4
		İyi İletişim	10
		Orta İletişim	10
		Zayıf İletişim	8
		Çok Zayıf İletişim	4
	Eş Alt Sistemi-Karar Alma	Tamamen Eşit Karar Alma Sureci	3
		Genelde Birlikte Karar Alma Sureci	7
		Kısmen Birlikte Karar Alma Sureci	19
		Hiç Birlikte Karar Alamama	7
		Konuşarak Çözüm Bulma	8
	Eş Alt Sistemi-Problem Çözme	Zamana Bırakarak Çözüm Bulma	4
		Değişerek Çözüm Bulma	3
		Altan Alarak Çözüm Bulma	2
		Geri Çekilerek Çözüm Bulma	10
		Çözüm Aramama	7
	Eş Alt Sistemi-Duygusal Paylaşım	Çok İyi Duygusal Paylaşım	10
		İyi Duygusal Paylaşım	6
		Orta Duygusal Paylaşım	8
		Zayıf Duygusal Paylaşım	4
		Çok Zayıf Duygusal Paylaşım	8
	Ebeveynlik Dönemi-İletişim	Çok Olumlu İletişim	2
		Olumlu İletişim	5
		Farklı Ama Uyumlu İletişim	9
		Olumsuz İletişim	13
		Çok Olumsuz İletişim	6
	Ebeveynlik Dönemi-İş Bölümü	Anne Ağırıklı Bakım	27
		Baba Ağırıklı Bakım	1
		Anne-Baba Ortak Bakım	8
		Ebeveynlik Rol Paylaşımı Vardı	14
		Ebeveynlik Rolü	22
	İhmal Boyutu	İletişim Eksikliği	6
		Duygusal İhmal	22
		Maddi İhmal	4
		Cinsel İhmal	4
		Ekonomik Sorunlar	12
	Yapısal Sorunlar	İletişim Sorunları	16
		Kültürel Sorunlar	11
		Aile Dinamikleri-Çocuklar İle İlgili Sorunlar	17
		Duygusal İstismar	15
		Psikolojik Manipulasyon	26
	İstismar Boyutu	Fiziksel Şiddet	13
		Ekonomik Manipulasyon	16

Tablo 4'te görüldüğü gibi evlilik dönemine ait görüşler "eş alt sistemi, ebeveynlik dönemi, ihmal boyutu, yapısal sorunlar ve istismar boyutu" başlıkları altında ele alınmıştır. Bunlardan ilki olan eş alt sisteminde "iletişim, karar alma, problem çözme, duygusal paylaşım" alt temaları ortaya çıkmıştır. İletişim alt temasında "çok iyi iletişim (f=4), iyi iletişim (f=10), orta iletişim (f=10), zayıf iletişim (f=8), çok zayıf iletişim (f=4) olmak üzere toplam beş kod yer almaktadır. İkinci alt tema olan karar verme alt temasında ise "tamamen eşit karar alma süreci (f=3), genelde birlikte karar alma süreci (f=7), kısmen birlikte karar alma süreci (f=19), hiç birlikte karar alamama (f=7)" olmak üzere dört kod ortaya çıkmıştır. Problem çözme alt temasında, "konuşarak çözüm bulma (f=8), zamana bırakarak çözüm bulma (f=4), değişerek çözüm bulma (f=3), alttan alarak üzere altı kod oluşmuştur. Duygusal paylaşım alt temasında, "çok iyi duygusal paylaşım (f=10), iyi duygusal paylaşım (f=6), orta duygusal paylaşım (f=8), zayıf duygusal paylaşım (f=4), çok zayıf duygusal paylaşım (f=8)" olmak üzere beş kod oluşmuştur. Evlilik dönemi, temasının ikinci başlığı ebeveynlik dönemidir. Bu başlığa ait ile alt tema "iletişimdir". Katılımcıların görüşlerinden ortaya çıkan kodlara göre "çok olumlu iletişim (f=2), olumlu iletişim (f=5), farklı ama uyumlu iletişim (f=9), olumsuz iletişim (f=13), çok olumsuz iletişim (f=6)" olarak belirlenmiştir. Bir diğer alt tema "iş bölümü" alt temasıdır. Bu alt temada "anne ağırlıklı bakım (f=27), baba ağırlıklı bakım (f=1), anne-baba ortak bakım (f=8)" olarak üç kod ortaya çıkmıştır. Bu alt tema "ebeveynlik rolleri" açısından değerlendirildiğinde ise "rol paylaşımı vardı (f=14), rol paylaşımı yoktu (f=22)" olarak iki kodda ele alınmıştır. İhmal boyutu alt temasında "iletişim eksikliği (f=6), duygusal ihmal (f=22), maddi ihmal (f=4) ve cinsel ihmal (4)" olmak üzere dört kod ortaya çıkmıştır. Yapısal sorunlar alt temasında "ekonomik sorunlar (f=12), iletişim sorunları (f=16), kültürel sorunlar (f=11), aile dinamikleri-çocuklar ile ilgili sorunlar (f=17) olmak üzere dört kod belirlenmiştir. Bu temanın son alt teması ise "istismar boyutu" olmuştur. Buna göre "duygusal istismar (f=15), psikolojik manipülasyon (f=26), fiziksel şiddet (f=13), ekonomik manipülasyon (f=16)" dört kod oluşmuştur. Katılımcıların görüşlerinden örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır.

İletişim düzeyi açısından çiftlerin önemli bir kısmının iletişim kalitesinin düşük veya orta seviyede olması (orta f=10, zayıf f=8, çok zayıf f=4) dikkat çekicidir. Bu durum, çiftlerin sorun çözme kapasitelerini ve evlilik doyumlarını negatif yönde etkileyebilir. Bu bulgu, evlilikte iletişim becerilerine yönelik eğitim ve danışmanlık çalışmalarının önemini vurgulamaktadır.

"Kısmen birlikte karar alma süreci" nin yüksek frekansı (f=19), çiftlerin karar alma süreçlerinde sınırlı bir ortaklığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu, ilişkinin eşitlik ve karşılıklılık ilkelerinden saparak güç dengesizliğine yol açabileceği düşünülmektedir (Komter, 1989). Kararlarda ortaklığın tam sağlanamaması, ilişkinin güç dengeleri açısından sorunlu olabileceğine işaret eder. Ayrıca, eşlerden birinin daha baskın olduğu durumlar (hiç birlikte karar alamama f=7) çift ilişkilerinde eşitsizliği ve olası çatışmaları tetikleyerek boşanma sürecini hızlandırdığını düşünülebilir.

"Konuşarak çözüm bulma" yönteminin görece düşük frekansı (f=8) ve "şiddet uygulayarak rahatlama" gibi örnek ifadelerin varlığı, bazı evliliklerde problem çözme yöntemlerinin işlevsiz ve yıkıcı olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, çiftlerin sağlıklı problem çözme becerilerine yönelik müdahalelerin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sorunlarla başa çıkma stratejisinin işlevsel yönde olması yine boşanma düşüncesinin çiftler açısından olumlu karşılanmasına neden olduğunu söylenebilir. Bu durum evliliklerin kronik çatışmalara açık hale gelmesine neden olmaktadır (Straus & Gelles, 1990).

"Çok zayıf duygusal paylaşım" frekansının yüksek olması ($f=8$), duygusal bağların zayıflığı ve evlilikte yalnızlık hissini artıran önemli bir faktördür. Bu durum, evlilikte duygusal yakınlığın güçlendirilmesine yönelik çalışmaların önemini göstermektedir. Duygusal bağların güçsüz olması aile olma düşüncesine zarar vererek boşanmanın gerçekleşmesini hızlandırdığını söylemek yanlış olmaz. Bu durum, duygusal bağların evlilik doyumu ve devamlılığı üzerindeki etkisine dair araştırmalarla da desteklenmektedir (Cordova, Gee & Warren, 2005).

Bakım sorumluluğunun çoğunlukla anneye yüklenmesi (anne ağırlıklı bakım $f=27$), geleneksel cinsiyet rollerinin halen baskın olduğunu ve kadınlar üzerinde fazla yük oluşturduğunu işaret eder. Rol paylaşımının olmadığı durumların ($f=22$) yüksekliği, bu dengesizliğin aile içinde stresi ve çatışmayı artırabileceğini göstermektedir. Geleneksel aile tipinden modern aile yapısına geçişte aile de rollerin dağılımı açısından farklılık yaşandığı halde yine ataerkil zihin dünyasının devamı olan çocukla baba arasında mesafenin korunmasına bununda anneye yükün yüklenmesi ve sonucunda anne de tükenmişliğe neden olabileceğinin yüksek ihtimaldir. Bu durumda aile içi rollerin verdiği sorumluluklar dengesiz olduğundan aile içi faydayı düşürmesi bunun sonucunda çatışma ortamının oluşabileceğini söyleyebiliriz. Bu bulgular, geleneksel cinsiyet rollerinin evlilik içerisindeki adaletsizlikleri besleyerek kadında tükenmişlik yaratabileceğini göstermektedir (Cerrato & Cifre, 2018). Bu dengesizlik, aile içi stresi artırmakta ve çatışma ortamını beslemektedir.

Duygusal ihmalin yüksek frekansı ($f=22$), evlilik ilişkilerinde duygusal ihtiyaçların karşılanmamasının yaygın bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu durum, evliliklerde mutsuzluk ve psikolojik sorunların önemli bir nedeni olarak kabul edilebilir.

Aile içi iletişim sorunlarının ($f=16$) ve çocuklarla ilgili sorunların ($f=17$) yüksekliği, aile bütünlüğünü tehdit eden önemli faktörlerdir. Bu sonuç, aile iletişim dinamiklerini güçlendirmenin aile yapısını korunması adına önemli bir yerde olduğunu görebiliriz. Psikolojik manipülasyonun ($f=26$) yüksek frekansı çarpıcı bir sonuçtur. Katılımcı ifadelerinde görülen manipülasyon ve duygusal istismar durumları, aile içi şiddetin fiziksel boyutunun yanında psikolojik boyutunun da ciddi biçimde incelenmesi ve müdahale edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

"Orta – Konuşurduk, ancak bazen birbirimizi anlamakta zorlanırdık" (K1)

"İyi – Genellikle iletişimimiz iyiydi, zaman zaman küçük anlaşmazlıklar olurdu" (K17)

"Çok kötü – Neredeyse hiç konuşmazdık veya sürekli tartışırdık." (K23)

"Çok iyi – Her konuda açıkça konuşur, birbirimizi çok iyi anlardık" (K31)

"Kısmen birlikte – Bazı önemli kararları birlikte alırdık, ama çoğu zaman bireysel kararlar olurdu." (K4)

"Çoğunlukla eşim alırdı – Kararların büyük bir kısmını eşim alırdı, ben genelde bu kararlara uyum sağlardım." (K18)

"Tamamen eşit – Kararları her zaman birlikte alırdık ve fikirlerimize eşit derecede değer verilirdi." (K34)

"Zamanla bir şey olmamış gibi tekrar konuşarak." (K5)

"Susmayı tercih ediyordum... Farkına varmasını bekliyordum ama nafile." (K15)

"Ben genelde konuşalım derdim o ise şiddet uygular rahatlardı." (K18)

“Çok iyi – Duygularımızı her zaman açıkça paylaşır ve birbirimize destek olurduk.” (K2)

“Çok zayıf – Duygusal paylaşımlarımız neredeyse hiç yoktu; birbirimizle duygusal olarak kopuktuk.” (K19)

“Olumsuz – İletişimimiz azaldı ve aramızda mesafe oluştu.” (K12)

“Farklı ama uyumlu – İlişkimizde değişiklikler oldu; bazı konularda uyum sağladık ama zorluklar yaşadık.” (K25)

“Baba olarak pasif kaldığını söyleyebilirim çok fazla sorumluluk almaz.” (K12)

“Hepsini ben yapıyordum babası bazen sevmek için gelirdi yanımıza.” (K18)

“Çocukların her şeyiyle ben ilgileniyordum.” (K7)

“Sadece baba adı vardı onun dışında çocuklarla ilgisi yoktu.” (K23)

“İkinci hamileliğimin başından itibaren tamamen yalnız hissettim.” (K5)

“Tamamen yalnızdım hiç destek olmadı akrabalarımın destek olmak isteyenine eve sokmadı bırakmadı.” (K29)

“Entelektüel birikim vizyon eksikliği duygusal ve kadın olarak bazen ihmal edilme.” (K34)

“Ailede zaten kopukluk vardı ben onun ailesi tarafından ilk andan beri düşmüştüm çünkü akrabalık bağım yoktu.” (K28)

“Eve erzak almıyordu o gidip ailesinde yiyordu ben evde perişandım.” (K29)

“Ekonomik sorunlar etkilemedi. Fakat kendi benim çalıştığım parayı da kendi almak istiyordu.” (K4)

“Duygusal manipülasyon, madde bağımlılığı gerekliliği maddi yoksunluk.” (K1)

“Fiziksel olarak şiddete uğramadım. Psikolojik olarak çok manipüle edildim. Kendimi değersiz ve yetersiz hissettim. Maddi olarak ailem her zaman destek sağladı.” (K6)

“Fiziksel zorluk yoktu. Duygusal olarak yıpratıcı her şeyi benim düşünmem tüm sorumluluğun bende olması zordu. Ekonomik olarak eski eşim çok cimri olduğu için problemli. İzolasyon arkadaşlarım ile kendime vakit ayıramıyordum sorun oluyordu.” (K31)

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında evliliklerdeki sorunların çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bowen açısından bakıldığında, şiddet (K18) ve pasif problem çözme tutumları (K15) düşük farklılaşmanın bir göstergesidir; bireyler duygusal tepkiselliği yönetmekte zorlandıklarında ya çatışmayı şiddetle ya da iletişimsizlikle çözmeye yönelmektedirler. Bowen’in kuşaklar arası aktarım ve üçgenleşme kavramları, aile içi iletişimde yaşanan duygusal kopuklukları (K19) ve ebeveynlik rollerindeki dengesizlikleri (K7, K18, K12) anlamamıza katkı sağlamaktadır. Minuchin’e göre aile içi sınırlar ve alt sistemler bağlamında sorunları açıklamaktadır; annenin çocuk bakımında tüm sorumluluğu üstlenmesi (K7, K18), babanın pasif kalması (K12) ya da sosyal izolasyon (K29), alt sistemler arasındaki sınırların sağlıklı biçimde işlediğini göstermektedir. Minuchin’in yaklaşımı ayrıca ekonomik şiddet (K4) ve kültürel farklılıkların yarattığı çatışmaları (K28), güç dengelerinin bozulmasıyla ilişkilendirmektedir. Satir’e göre duygusal paylaşımlardaki farklılıkları (K2, K19) ve manipülasyon deneyimlerini (K6) doğrudan açıklamaktadır; Satir’in tanımladığı “hayatta kalma duruşları”ndan suçlayıcı, ilgisiz veya pasif iletişim tarzlarının baskınlığı, evliliklerde kronik çatışmalara ve duygusal uzaklaşmalara zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak Bowen, Minuchin ve Satir’in kuramsal çerçeveleri birlikte değerlendirildiğinde, şiddet, iletişim kopukluğu, işlevsel olmayan sınırlar ve

düşük farklılaşmanın kesişim noktalarında evliliklerin kırılgan hâle geldiği ve boşanma sürecine giden yolun açıldığı görülmektedir.

3.3. Boşanma Ve Sonrasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde üçüncü tema olan “Boşanma ve Sonrası Döneme” ilişkin alt tema, kod ve frekanslar yer almaktadır.

Tablo 5: Boşanma ve Sonrası Döneme İlişkin Görüşler

Tema	Alt Tema	Kod	Frekans (F)
Boşanma ve Sonrası Dönem	Boşanma Süreci- Karar alma	Arkadaşımla	5
		Tartışma Sonrası	12
		Şiddet Sonrası	8
		Tüm İnancımı Yitirdikten Sonra	7
		Birlikte	4
	Boşanma Süreci- Çevresel Unsurlar	Aile Tepkisi	15
		Aile Desteği	6
		Arkadaş Tepkisi	3
		Arkadaş Desteği	12
		Yeniden Doğdum	8
		Daha Mutluyum	25
	Boşanma Sonrası- Değişim	Maddi Zorluklar	5
		Daha Özgür	15
		Değişim Yok	6

Tablo 5'e göre katılımcıların boşanma ve sonrası döneme ilişkin görüşleri boşanma süreci ve boşanma sonrası süreç olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Boşanma sürecine ilişkin katılımcı görüşlerinden elde edilen verilerden hareketle iki alt tema belirlenmiştir. Bunlar karar alma alt teması ve çevresel unsurlar alt temalarıdır. Karar alma alt temasında, “arkadaşımla (f=5), tartışma sonrası (f=12), şiddet sonrası (f=8), tüm inancımı yitirdikten sonra (f=7), birlikte (f=4)” olmak üzere toplam beş kod ortaya çıkmıştır. Çevresel unsurlar alt temasında ise, “aile tepkisi (f=15), aile desteği (f=6), arkadaş tepkisi (f=3), arkadaş desteği (f=12)” olmak üzere dört kod oluşmuştur. Üçüncü temanın son alt teması boşanma sonrası dönemle ilgilidir. Bu alt temada “yeniden doğdum (f=8), daha mutluyum (f=25), maddi zorluklar (f=5), daha özgür (f=15), değişim yok (f=6)” olmak üzere beş kod ortaya çıkmıştır. Katılımcıların görüşlerinden örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır.

Katılımcıların büyük bir kısmı boşanma kararını tartışma sonrası (f=12) veya şiddet sonrası (f=8) aldıklarını ifade etmiştir. Bu durum, boşanma kararlarında akut çatışmaların ve özellikle şiddetin önemli belirleyici faktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca tüm inancımı yitirdikten sonra (f=7) ifadesi, boşanma kararının genellikle çiftlerin ilişkiye yönelik umutlarının tamamen sona ermesi sonrası alındığını göstermektedir. Bu durum, boşanma sürecinde travmatik olayların belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle fiziksel şiddetin, boşanma kararı üzerindeki etkisi birçok araştırmada da vurgulanmıştır (Ali & Naylor, 2013; Johnson & Leone, 2005).

Çevresel faktörler açısından en dikkat çekici bulgu, aile tepkilerinin (f=15) çoğunlukla olumsuz olduğu yönündedir. Bu durum, boşanma kararının yalnızca bireysel değil, aynı zamanda sosyal bir olgu olduğunu ve toplumsal normlar tarafından şekillendirildiğini ortaya koymaktadır (Cherlin, 2004). Diğer yandan, arkadaş desteği (f=12), boşanma sürecinde önemli bir koruyucu faktör olarak öne çıkmaktadır. Özellikle sosyal destek sistemleri, bireylerin boşanma sonrası psikolojik uyumlarında önemli rol oynamaktadır (Wang & Amato, 2000).

Boşanma sonrası döneme ilişkin bulgular, katılımcıların çoğunlukla bu süreci olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. “Daha mutlu” (f=25), “daha özgür” (f=15) ve “yeniden doğdum” (f=8) gibi ifadeler, boşanmanın bireylerin yaşam kalitesinde iyileşme sağladığını göstermektedir. Bu sonuçlar, boşanmanın bireyde travmatik değil, dönüştürücü etkilere de yol açabileceğini göstermektedir (Sbarra, 2015). Bununla birlikte, boşanma sonrası bazı katılımcıların maddi zorluklar yaşadığı (f=5) görülmektedir. Bu durum, özellikle kadınlar açısından ekonomik kırılganlık riskinin arttığını ve sosyal politikalara duyulan ihtiyacı işaret etmektedir (Smock, Manning & Gupta, 1999).

Boşanma sonrası dönemde katılımcıların çoğunlukla daha mutlu ve özgür hissetmeleri ve bu dönemi olumlu bir süreç olarak tanımlamalarıdır. Bu durum, boşanmanın toplumsal algısının aksine bireylerin yaşam kalitesini artırıcı bir fonksiyonunun olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, ailelerin çoğunlukla boşanmaya olumsuz tepkiler vermesi (f=15) ve arkadaşların ise genellikle destekleyici rol oynaması (f=12) çevresel faktörlerin boşanma sürecindeki etkisini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

“Arkadaşlarımla dertleşirken.” (K1)

“En son şiddet uygulayıp evi terk etti.” (K7)

“Kendime zarar verdiğini hissedince duygusal değil.mantikli düşünmem gerektiği anladım. Ve bitirdim.” (K31)

“Ailem boşanma mi istemedi ama yakın arkadaşlarım benim destekledi.” (K5)

“Herkes bana yüklendi.Degismesi gereken hep ben olmalıymisim mesajı verildi.” (K17)

“Geleneksel yasayan bir doğu toplumu olduğu için kimse kabullenmedi kadın kocayı boşayamaz dediler kınadılar dışladılar.” (K29)

“Kızım ile yalnız yaşamama izin verdiler.. kızıma çalıştığım zaman baktılar.. her zaman yanımda oldular. (K15)

“Hiç destek almadım.” (K30)

“Cok guzel degissimler oldu. Kendime zaman ayiriyorum. Yuzum gulmeye basladj.” (K4)

“Çevreden uzaklaştım kimseyle görüşmedim sadece oğlum ve aileme kendimi adadım.” (K29)

“Özgürlük rahatlık sakinlik dinginlik kendime geldim, üniversite olayı beni hayata bağladı YL yapacağım inşallah, oğluma odaklanmışım lise 1 o da, elektronik otomasyon okuyor, geziyorum arkadaşlarımla görüşüyorum, alışverişlerimi yapıyorum, kimseden izin almıyorum akıl sormuyorum, yaşamak güzelmış, yıllardır ölmek istiyordum..” (K35)

Katılımcıların ifadeleri, boşanma kararlarının çoğunlukla kritik olaylar sonrasında alındığını ve bu süreçte Bowen, Minuchin ve Satir’in kuramsal yaklaşımlarının açıklayıcı olduğunu göstermektedir. Bowen açısından bakıldığında fiziksel şiddet (K7) ve psikolojik zarar (K31) bireylerin düşük farklılaşma düzeyleri nedeniyle yoğun duygusal tepkisellik yaşadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda ailelerin boşanmayı reddetmesi (K5, K17, K29), Bowen’in vurguladığı kuşaklar arası aktarım ve toplumsal normların bireyler üzerindeki baskısıyla ilişkilendirilebilir. Minuchin’in teorisi bağlamında, ailelerin boşanmayı engelleyici tavırları ve toplumsal baskı, bireylerin kendi alt sistemlerini (eş, ebeveyn, bireysel) sağlıklı bir şekilde yeniden organize etmesini zorlaştırmaktadır. Arkadaş çevresinden gelen destek (K5) ise yeni bir “sosyal destek alt sistemi”nin işlevsel rolünü göstermektedir. Boşanma sonrası özgürlük,

mutluluk ve yeni hedeflere yönelme deneyimleri (K35, K4), Minuchin'in işlevsel yeniden yapılanma kavramıyla uyumludur; buna karşılık sosyal izolasyon (K29), sınırların katılaşması ve destek mekanizmalarının zayıflamasına işaret etmektedir. Satir açısından bakıldığında ise katılımcıların boşanma öncesinde yaşadıkları iletişim bozuklukları ve manipülasyon süreçleri boşanma kararını hızlandırırken; boşanma sonrasında ifade edilen özgürleşme, kendini bulma ve duygusal rahatlama (K35, K4) Satir'in açık, doğrudan ve çelişkisiz iletişimin iyileştirici gücüyle ilişkilendirilebilir. Ancak sosyal baskı ve dışlanma (K29), Satir'in eleştirildiği sosyal-politik bağlamın eksikliği noktasında dikkate değer bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Bu üç yaklaşım birlikte değerlendirildiğinde, boşanma sürecinin yalnızca bireysel değil; kuşaklar arası, yapısal ve iletişimsel boyutlarıyla toplumsal bir olgu olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların boşanma sonrası süreçte çoğunlukla "özgürlük", "yeniden doğuş" ve "kendini keşfetme" ifadelerini kullanmaları en dikkat çekici bulgudur. Bu durum boşanmanın bireylerin yaşam kalitesini artırabileceği ve özgüvenlerini yeniden kazanmalarını sağlayabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda boşanma sonrasında sosyal destek mekanizmalarının bireyin psikolojik iyilik hali üzerinde belirleyici olduğunu da vurgulamaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

4.1. Evlilik Öncesi ve Başlangıç Dönemine İlişkin

Araştırma bulguları, evlilik öncesi dönemde geleneksel tanışma yöntemlerinin (ör. görücü usulü) hâlâ yaygın olduğunu ve manevi beklentilerin ön planda bulunduğunu göstermektedir. Bu durum Murray Bowen'in Sistem Kuramı bağlamında, bireylerin ailelerinden farklılaşma düzeyleri ile ilgilidir. Düşük farklılaşma düzeyinde bireyler, toplumsal ve ailesel baskılar altında kendi seçimlerinden ziyade dışsal etkilere göre karar almaktadır. Evlilik öncesinde iletişim becerilerindeki yetersizlikler ise Virginia Satir'in İletişim Odaklı Yaklaşımı ile açıklanabilir; Satir'e göre evlilik öncesinde öğrenilen işlevsiz iletişim kalıpları, evlilikte sorunlara zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle evlilik hazırlığı döneminde iletişim becerilerini güçlendirmeye yönelik danışmanlık programlarının yaygınlaştırılması önerilmektedir.

4.2. Evlilik Dönemine İlişkin

Evlilik sürecinde eşler arasındaki iletişim farklılıkları, duygusal paylaşım eksiklikleri ve problem çözme yetersizlikleri dikkat çekmektedir. Bu sonuçlar, Satir'in iletişim kuramı çerçevesinde işlevsiz iletişim tarzlarının (suçlayıcı, ilgisiz, pasif vb.) ilişkisel doyumu azalttığını göstermektedir. Ebeveynlik rollerinde annelerin yükünün fazlalığı ve babaların pasifliği ise Salvador Minuchin'in Yapısal Aile Terapisi ile doğrudan ilişkilidir; çünkü Minuchin, işlevsel olmayan ailelerde sınırların katı veya geçirgen olmasının alt sistemler (ebeveyn-çocuk, eş alt sistemi) arasında dengesizliklere yol açtığını vurgular. Bulgular ayrıca Bowen'in kuşaklar arası aktarım kavramıyla da açıklanabilir; kadınların üstlendiği yoğun sorumluluk, aile içinde geleneksel rollerin aktarımıyla pekişmektedir. Bu bağlamda, çiftlere yönelik iletişim becerisi eğitimlerinin, eşit ebeveynlik sorumluluklarını teşvik eden danışmanlık hizmetlerinin ve ihmal ile istismarı önleyici programların uygulanması önerilmektedir.

4.3. Boşanma ve Sonrasına İlişkin

Boşanma kararlarının çoğunlukla şiddet ve yoğun çatışmalar sonrası alınması, Bowen'in sistem kuramındaki duygusal tepkisellik kavramıyla açıklanabilir; bireyler yoğun kaygı ve çatışma ortamında sağlıklı karar vermekte zorlanmaktadır. Minuchin'in perspektifinden bakıldığında,

boşanma sürecinde ailelerin olumsuz tutumları ve toplumsal baskılar, alt sistemler arası sınırların işlevsizliğini göstermektedir. Arkadaş çevresinin destekleyici tavırları ise yeni bir sosyal alt sistemin işlevselliğini ortaya koymaktadır. Satir'in iletişim odaklı yaklaşımı bağlamında, boşanma sonrası özgürleşme ve yeniden yapılanma deneyimleri, açık ve çelişkisiz iletişimin iyileştirici gücünü yansıtmaktadır. Bununla birlikte, sosyal izolasyon yaşayan katılımcılar, Satir'in modelinde eksik kalan sosyal-politik bağlamın önemini göstermektedir. Bu nedenle boşanma sürecinde şiddeti önleyici koruyucu politikaların, sosyal destek mekanizmalarının ve ekonomik yardım politikalarının güçlendirilmesi önerilmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayanarak, istismar boyutunda psikolojik manipülasyon, duygusal istismar ve ekonomik kontrol gibi durumların yaygınlığı, evliliklerin sona erme süreçlerini tetikleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Boşanma sürecinde, ailelerin genellikle olumsuz tutumları ve arkadaş çevresinin destekleyici tutumları dikkat çekici bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Boşanma sonrası dönemde ise katılımcıların çoğunun yaşam kalitelerinin yükseldiğini, kendilerini daha özgür ve mutlu hissettiklerini, sosyal destek alabilenlerin bu süreci daha olumlu deneyimlediklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Araştırma sonuçları, evlilik öncesi dönemden boşanma sonrası sürece kadar yaşanan deneyimlerin yalnızca bireysel değil, yapısal, sistemsel ve iletişimsel boyutlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bowen'in vurguladığı farklılaşma düzeyi ve kuşaklar arası aktarım, Minuchin'in alt sistemler ve sınırlar yaklaşımı ve Satir'in iletişim kalıpları, katılımcıların deneyimlerini anlamada birbirini tamamlayan bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Tüm bu bulgular ışığında, evlilik öncesi eğitim programlarının, evlilik sürecinde çift ve aile danışmanlığı hizmetlerinin, boşanma sürecinde sosyal destek ve koruyucu politikaların bütüncül bir yaklaşımla güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akün, E. (2013). Aile sistemleri ve terapileri. Ankara: Eğitim Yayınevi.
- Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1), 85–116.
- Ali, P. A., & Naylor, P. B. (2013). Intimate partner violence: A narrative review of the biological and psychological explanations for its causation. *Aggression and Violent Behavior*, 18(4), 373–382.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x>
- Bowen, M. (1978). Family therapy in clinical practice. Jason Aronson.
- Carter, B., & McGoldrick, M. (2005). The expanded family life cycle: Individual, family, and social perspectives (3rd ed.). Pearson Education.
- Ceylan Çapar, M., & Ceylan, M. (2022). Durum çalışması ve olgubilim desenlerinin karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 295–312.
- Cherlin, A. J. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 848–861. <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00058.x>
- Cordova, J. V., Gee, C. B., & Warren, L. Z. (2005). Emotional skillfulness in marriage: Intimacy as a mediator of the relationship between emotional skillfulness and marital satisfaction. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(2), 218–235.
- Creswell, J. W. (2021). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2016). Designing and conducting mixed methods research. New York: Sage.
- Gladding, S. (2011). Aile terapisi. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Gottman, J. M. (1994). Why marriages succeed or fail: And how you can make yours last. Simon and Schuster.
- Gottman, J. M., & Silver, N. (1999). The seven principles for making marriage work. Crown.
- Innes, J. (2002). Virginia Satir and the Satir Model: A contextual critique. *Journal of Family Psychotherapy*, 13(1), 41–61.
- Johnson, M. P., & Leone, J. M. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence. *Journal of Family Issues*, 26(3), 322–349.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, methods, and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3–34.
- Komter, A. (1989). Hidden power in marriage. *Gender & Society*, 3(2), 187–216.
- Markman, H. J., Stanley, S. M., & Blumberg, S. L. (2010). Fighting for your marriage: Positive steps for preventing divorce and preserving a lasting love. John Wiley & Sons.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). Designing qualitative research. New York: Sage.
- Minuchin, S. (1974). Families and family therapy. Harvard University Press.
- Murdock, N. L. (2014). Theories of counseling and psychotherapy: A case approach. Pearson Education.
- Nadir, U. (2013). Aile danışmanlığı eğitimlerinde popüler filmlerin kullanımı ve yapısal aile terapisi kuramı ile Dalgaların Prensi filminin analizi. *Journal of Society & Social Work*, 24(1).
- Nichols, M. P. (2013). Aile terapisi: Kavramlar ve yöntemler (1. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). Family, socialization and interaction process. Free Press.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Satir, V. (2016). Değişim için aile terapisi. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Sbarra, D. A. (2015). Divorce and health: Current trends and future directions. *Psychosomatic Medicine*, 77(3), 227–236.
- Smock, P. J., Manning, W. D., & Gupta, S. (1999). The effect of marriage and divorce on women's economic well-being. *American Sociological Review*, 64(6), 794–812.

- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1990). Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families. Transaction Publishers.
- Tekindal, S. (2021). Nicel, nitel, karma yöntem araştırma desenleri ve istatistik. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tekneci, A., & Bragg, J. (2014). Aile terapilerinde iletişim kalıpları: Satir modeli. *Aile ve Toplum*, 6(12), 63–72.
- Üstündağ, A. (2015). Yapısal aile danışmanlığı ve bir olgu örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 113–126.
- Wallerstein, J. S., & Blakeslee, S. (1989). Second chances: Men, women and children a decade after divorce. Ticknor & Fields.
- Wang, H., & Amato, P. R. (2000). Predictors of divorce adjustment: Stressors, resources, and definitions. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 655–668.
- Weber, M. (1978). Economy and society: An outline of interpretive sociology (G. Roth & C. Wittich, Eds.). University of California Press. (Original work published 1922)

Extended Abstract

Introduction

Family is an indispensable institution for the socialization of individuals, the transmission of cultural values, and the preservation of social order. Although the forms of family vary according to cultural and structural contexts, its central role remains constant (Parsons & Bales, 1955). Within the scope of family counseling theories, the family has been conceptualized in different ways: as a system, a set of communication patterns, a structural network, or a psychodynamic process. These perspectives highlight that marriage and divorce cannot be reduced to individual choices but should be understood within broader social and cultural frameworks (Cherlin, 2004).

In particular, Bowen's family systems theory (1978), Minuchin's structural family therapy (1974), and Satir's communication model (2016) provide theoretical insights into understanding marital processes. From this perspective, marriage represents social integration, while divorce corresponds to the breakdown of this unity, often producing disadvantaged outcomes, especially for women. The present study aims to analyze the experiences of divorced women by focusing on their communication patterns within the family system, their coping strategies, and the meanings they attribute to divorce.

Methodology

The research employs a qualitative phenomenological design, suitable for exploring the lived experiences of individuals regarding a particular phenomenon (Creswell, 2021). A purposive sampling method was used, and 36 divorced women—both homemakers and employed—were included in the study. Semi-structured interview forms developed by the researchers were used as data collection tools. These forms contained demographic questions as well as items examining spousal, parental, and child subsystems across themes of communication, neglect, structural problems, and abuse. A pilot study was conducted to refine the instrument.

The interviews, lasting 60–110 minutes, were transcribed and subjected to content analysis. Codes and themes were generated, and inter-rater reliability was calculated at 0.88 (Miles & Huberman, 1994), indicating strong consistency.

Findings

The findings are organized into three main phases: premarital, marital, and post-divorce.

1. Premarital Phase

The results show that traditional matchmaking methods (arranged marriages) are still prevalent, though personal acquaintance through friends or social environments is also common. Participants' expectations centered mainly on moral values such as trust, loyalty, and harmony, rather than material concerns. Nevertheless, weak or inadequate communication emerged even before marriage, foreshadowing later relational conflicts.

2. Marital Phase

The marital period revealed multiple structural and communicational deficiencies:

- Communication: Many participants reported poor or inconsistent communication, which hindered problem-solving and created emotional distance.
- Decision-Making: While a minority experienced equal decision-making, most described partial or absent spousal involvement, reflecting unequal power dynamics.
- Emotional Sharing: Emotional neglect was a common complaint, with many women feeling unsupported and isolated.

- Parenting: Childcare responsibilities were overwhelmingly placed on mothers, intensifying role imbalance and stress.
- Neglect and Abuse: Emotional neglect (f=22), psychological manipulation (f=26), and economic control (f=16) were frequent, alongside physical violence in some cases.

These findings indicate that dysfunctional family boundaries and unequal role distributions were key contributors to marital breakdown.

3. Divorce and Post-Divorce Phase

Divorce decisions were mostly triggered by acute conflicts, repeated violence, or the loss of hope in the relationship. Social reactions varied: while families often responded negatively, friends provided crucial emotional support. Post-divorce, many women reported experiencing freedom, happiness, and personal rebirth, despite some economic hardships. This shows that divorce, contrary to its stigmatization, can serve as a transformative process leading to improved well-being.

Discussion

The study integrates three theoretical perspectives:

- Bowen's family systems theory explains how low levels of differentiation, intergenerational transmission of roles, and emotional reactivity foster chronic conflicts and hinder healthy coping strategies.
- Minuchin's structural family therapy highlights how rigid or diffuse boundaries, especially in spousal and parental subsystems, create dysfunction. Mothers' disproportionate childcare burdens exemplify structural imbalance.
- Satir's communication model clarifies how dysfunctional styles (blaming, placating, ignoring) perpetuate emotional neglect and inhibit constructive conflict resolution.

Taken together, these approaches show that divorce is not merely a personal failure but a systemic process shaped by structural, cultural, and communicational dynamics.

Conclusion

The study concludes that divorce is a multidimensional phenomenon with structural, communicational, and emotional dimensions. Key findings include:

- Traditional marriage practices and inadequate premarital communication skills remain risk factors.
- Within marriage, unequal decision-making, emotional neglect, and mother-centered parenting roles undermine family stability.
- Psychological manipulation and emotional abuse are widespread and require targeted interventions.
- Post-divorce, women frequently experience empowerment and increased life satisfaction, though economic vulnerabilities persist.

Based on these findings, the following recommendations are proposed:

- Premarital stage: Implement communication and relationship skills training.
- Marital stage: Expand family counseling services to promote shared parenting responsibilities and prevent neglect/abuse.
- Divorce stage: Strengthen protective policies against domestic violence, provide legal and financial assistance, and enhance social support networks.
- Post-divorce stage: Offer psychosocial support programs that facilitate empowerment and integration into social life.

Overall, the study underscores that addressing divorce requires a holistic perspective that combines systemic therapy approaches with social and policy-level interventions.